Povilas TEBELŠKIS

Exploration of Degėsiai Hill-Fort – Cemetery, also called Lapakalnis

In 1999 in Degėsiai (Utena district) supposed cemetery, also called Lapakalnis, LCCH explored the area of 63 m². A fragment of a human lower jaw and the habitation zone of 30-40 cm were discovered. Also potsherds with brushed surface, charred wood particles, bones of animals and birds, pottery and a knife were found. The site could be considered as a hill-fort.

Povilas TEBELŠKIS

PILIAKALNIŲ TYRINĖJIMAI KLAIPĖDOS R. 1998 M.

Kalniškės (Gargždų, Anielino) piliakalnis su gyvenviete (A 430 KP). Piliakalnis yra Klaipėdos r., Vėžaičių sen., Kalniškės kaime, 1,8 km į P nuo Kauno–Klaipėdos kelio tilto per Miniją, 0,6 km į P–PR nuo Aušrupio ir Minijos santakos, 0,45 km į R nuo Gargždų–Vėžaičių kelio tilto per Miniją ir 0,35 km į PR nuo Minijos kairiojo kranto.

Literatūroje šis piliakalnis minimas nuo XIX a. vidurio. Kunigas A. Kasarževskis savo užrašuose mini Pylę, esančią netoli Gargždų. Trumpai Gargždų piliakalnis paminėtas J. Basanavičiaus veikale „Apie senovės lietuvių pilis". Savo knygoje jį aprašo F. Pokrovskis, be kita ko, pažymėdamas, kad per visą kalvą eina keliukas. XX a. pradžioje piliakalnį lankė archeologas L. Kšivickis.

Pokario metais Gargždų piliakalnį ne vieną kartą lankė archeologų ekspedicijos. 1963 m. jį žvalgė LII archeologai. 1977 m., 1979 m., 1981 m. ir 1987 m. – MMT. Nustatyta 5,0 ha paminklo teritorija bei 23,9 ha saugomo landšafto zona.

1998 m. spalio mėn. buvo vykdomi žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai piliakalnio PV pašlaitėje (toje vietoje, kur šalia piliakalnio, nuo Minijos upės slėnio pusės, yra keliukas), taip pat atlikta aikštelėje esančios duobės Nr. 16 fiksacija. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu ištirtos 2 perkasos, iš viso 24 m² plotas.

Perkasos Nr. 1 kv. A–B–6–7 po velėna atidengta keliuko, einančio per Minijos slėnį piliakalnio link, trasa – jos vietoje rastas padrikas apie 2 m

pločio akmenukų grindinukas. Šis keliukas yra vėlyvas, nesusijęs su piliakalnio naudojimo laikotarpiu (tą rodo po keliuko trasa atidengti židinys Nr. 5 bei duobės Nr. 4, 6). Toliau keliukas ėjo P piliakalnio pašlaite Kalniškės kaimo link. Tikriausiai kita jo atšaka V ir ŠV piliakalnio pašlaite kilo į piliakalnio aikštelę ir ėjo išilgai jos į R nuo piliakalnio esančia teritorija. Šis keliukas minimas jau XIX a. pabaigoje.

Tyrimų metu nustatyta, kad piliakalnio PV papėdėje yra senovės gyvenvietė (anksčiau ji nebuvo žinoma). Kultūrinio sluoksnio storis siekia 40–95 cm. Jį sudaro pilka bei tamsi žemė su degėsiukais, smėlio priemaiša. Intensyviausias kultūrinis sluoksnis užfiksuotas perkasos Nr. 1 Š dalyje. Kultūriniame sluoksnyje atskiri horizontai neišsiskyrė.

Perkasoje Nr. 1 atidengti du židiniai (Nr. 1, 5) bei dar dviejų židinių (Nr. 2; 3) dalys. Židinys Nr. 1 atidengtas kv. B–4–5, 30 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Židinys 65×85 cm dydžio, kiek pailgos formos ŠR–PV kryptimi. Židinyje gulėjo keletas nedidelių akmenukų, tamsios degėsingos žemės sluoksnio storis 8–10 cm. Židinys Nr. 5 atidengtas kv. B–5–6, nuo žemės paviršiaus 55 cm gylyje, jo skersmuo 100–110 cm. Židinys apdėtas akmenimis (tarp jų buvo ir akmeninis trintuvas). Žemės su degėsiais sluoksnis židinyje siekė iki 18 cm. Dar dviejų židinių dalys atidengtos kv. A–9 ir B–9. Židinyje Nr. 2 rasta keletas lipdytų puodų šukių grublėtu paviršiumi. Kv. A–B–6–7 ir B–7–8 atidengtos dvi 90 ir 120 cm skersmens duobės (Nr. 4, 6). Jos užpildytos pilka žeme. Duobės Nr. 6 kraštai statūs, vietomis net išgaubti, duobės gylis iki 40 cm. Tai, matyt, ūkinės duobės.

Tyrimų metu perkasos Nr. 1 kultūriniame sluoksnyje rasta apie 60 radinių. Daugiausia tai keramika: lipdytos puodų šukės grublėtu bei lygiu paviršiumi (yra ir apžiestų fragmentų), smiltainio verpstukas, 2 akmeniniai trintuvai bei jo fragmentas, žalvarinė grandelė. Pagal radinius kultūrinį sluoksnį galima datuoti I tūkst. II puse–pabaiga.

Žymesnių pastatų liekanų perkasose neužfiksuota. Jų buvimą rodo 1-ojoje perkasoje rasti degto molio tinko fragmentai ir galbūt kuolas kv. B–4.

Piliakalnio aikštelėje atkastoje ir užfiksuotoje duobėje Nr. 16 buvo 20–35 cm storio maišytas kultūrinis sluoksnis. Darbų metu aikštelėje (daugiausia pylime) užfiksuota 16 duobių. Kai kurios iš jų (Nr. 1–3,16) iškastos žmonių, kitos – urvinių žvėrelių olos. 5 duobės buvo užkastos (Nr. 9–13,16).

Laistų piliakalnis, vadinamas Švedų pylimu, Pilies kalnu, su gyvenviete (A 398 KP) yra Dovilų sen., Laistų k., 1,05 km į PR nuo Žardės kaimo kapinių, 0,85 km į V–PV nuo Klaipėdos–Priekulės geležinkelio tilto per Smeltalę ir 0,5 km į P nuo Smeltalės kairiojo kranto.

Archeologinėje literatūroje piliakalnis žinomas Laistų, Liliškių, taip pat Gibišių vardu. Šis piliakalnis minimas E. Hollako veikale. P. Tarasenkos knygoje „Lietuvos archeologijos medžiaga" paminėtas 3 kartus (Laistų, Gibišių, Liliškių vardu). Apie Laistų piliakalnį rašė C. Engelis ir H. Crome. Remdamasi P. Tarasenka, V. Brožaitytė 1937 m. laikraštyje „Vakarai" paskelbė žymesnių Klaipėdos krašto piliakalnių sąrašą, kuriame Laistų, Liliškių vardais įrašytas ir Laistų piliakalnis.

Keletą kartų piliakalnis žvalgytas ir vėliau. 1963 m. jį lankė LII archeologai. Ekspedicijos metu konstatuota, kad piliakalnio aikštelę pusračiu juosia pylimas, atstumas tarp jo galų yra tik 40 m, pylimas smarkiai iškasinėtas apkasais paskutiniojo karo metu, apkasų linija kerta aikštelę. To paties instituto archeologai 1976 m. vėl žvalgė piliakalnį. 1977, 1979, 1981 m. čia lankėsi MMT archeologai, 1991 m. – KPC specialistai. Š ir ŠR piliakalnio papėdėje yra senovės gyvenvietė, tyrinėta 1982 m. (V. Žulkaus) ir 1984 m. (A. Varno).

Laistų piliakalnio aikštelė ir ypač pylimas smarkiai apardyti Antrojo pasaulinio karo metais. Per aikštelės vidurį, taip pat pagal jos P–PR pakraštį buvo iškasti apkasai, o skersai pylimo (daugiausia PR ir R jo dalyje) 6 ugnies taškai, besijungiantys su apkasais.

Yra ir kitokio pobūdžio duobių (Š pylimo dalyje ir kitur), iškastų, matyt, vėliau.

1998 m. spalio mėn. buvo vykdomi 2 duobių, esančių piliakalnio aikštelės PR dalyje bei pylime, valymo, fiksavimo bei užpylimo darbai.

Duobė Nr. 1 yra piliakalnio pylimo PR dalyje, jo vidinėje pusėje, ir jungiasi su čia esančiu apkasu. Duobė lenktos formos, bendras ilgis apie 6 m, plotis – per 2 m. Duobės dalis arčiau pylimo vidurio yra smarkiai užslinkusi, o kita, apie 2,5 m ilgio dalis, esanti arčiau aikštelės, yra iki 1,6 m gylio, dugne matyti keli stambūs akmenys. Atrodo, kad ši duobės dalis buvo iškasta pakartotinai, nes jos kraštai gana statūs, neužslinkę. Į Š nuo duobės buvo, matyt, iš duobės išmestų žemių krūva. Į V nuo duobės – mažesnė

žemių krūva. Maždaug 2,5 m ilgio išvalytas duobės dugnas, jos R bei P pjūviai. Vakarinis pjūvis nebuvo atkastas, nes šioje vietoje buvo suversti 5 akmenys. Akmenų paviršius užfiksuotas 1,13–1,44 m gylyje nuo duobės viršaus. Jie gana stambūs: 50×40; 58×48; 60×42; 60× 30 cm dydžio. Tarp akmenų buvo daug lapų, įvairių šiukšlių. Į duobę jie buvo suversti. Tai rodo po jais rasta pilka žemė su butelių šukėmis. Gali būti, kad akmenimis buvęs sustiprintas pylimas, o kasant duobę jie suversti į ją. Duobės R ir P kraštiniai pjūviai buvo nufotografuoti ir nubraižyti. Nesuardyti sluoksniai išlikę tik 1–2 m ilgiu bei 1,1 m aukščiu. Kitur sluoksniai nukasti įrengiant apkasą bei ugnies poziciją pylime. Po 0,6–0,8 m storio viršutiniu perkastu pilkos žemės sluoksniu su medžių šaknimis pjūvyje užfiksuota keletas nesuardytų sluoksnių. Jų paviršius nežymiai žemėja aikštelės kryptimi. Pirmasis sluoksnis – 5–45 cm storio pilkos žemės su degėsiukais bei balkšvo smėlio su jame esančiu 3–8 cm storio gelsvo smėlio tarpsluoksniu. Žemiau buvo 8–12 cm storio gelsvo smėlio sluoksnelis su smulkių degėsiukų dėmėmis. Dar žemiau užfiksuotas tamsios žemės 12– 18 cm sluoksnelis su degėsiukų, smėlio priemaiša. 1,3 m gylyje nuo žemės paviršiaus pjūvyje buvo 20–25 cm storio smėlio sluoksnis, kuriame dar išsiskyrė pilkos žemės intarpas. Paskutinis sluoksnis užfiksuotas prieš įžemį – pilka smėlinga žemė su degėsiukais (18–20 cm storio). 1,35–1,75 m gylyje nuo žemės paviršiaus prasidėjo įžemis – gelsvas smėlis. Deja, atvalant pjūvius, radinių nerasta. Sluoksnių datavimas lieka neaiškus. Sprendžiant iš pjūvio vietos, jo sudėties, galima teigti, kad tai yra pylimo vidinės pusės (prie aikštelės) liekanos. Duobės dalis pylimo vidurio link užslinkusi gruntu (smėliu ir virš jo pilka žeme). Tai gerai matyti duobės Nr. 1 P pjūvyje. Atlikus fiksavimo darbus, duobė Nr. 1 buvo užkasta tuo pačiu gruntu, kuris buvo išmestas kasant duobę. Žemėse rasta nemažai šovinių gilzių, kitokių gelžgalių. Archeologinių radinių nepasitaikė, todėl atidengtų sluoksnių datavimas lieka neaiškus.

Duobė Nr. 2 yra aikštelės PR dalyje, 14,50 m atstumu į V nuo duobės Nr. 1 ir 3 m atstumu į ŠV nuo apkaso krašto, 15,50 m atstumu į PR nuo dvikamienio beržo, augančio aikštelės viduryje. Duobės dydis 1,4×1,1 m, gylis – 0,8 m. Jos ilgoji kraštinė orientuota 70°–250° kampu. Duobės kraštai iš dalies užslinkę, dugne daug lapų ir šiukšlių (popierinių pakelių, plastmasinių indų), pagalių. Ši duobė, matyt, iškasta vėliau negu kariniai

įtvirtinimai. Išvalytas duobės dugnas bei jos kraštinės. Duobės kraštinių pjūvyje matėsi tik vienas 0,75–0,85 m storio gana vientisas pilkos žemės be žymesnių priemaišų sluoksnis, sprendžiant vien iš pjūvio, permaišytas. Po šiuo sluoksniu pjūvyje užfiksuotas įžemis – gelsvas priesmėlis. Radinių fiksavimo metu nerasta. Duobė užkasta iš duobės išmestomis žemėmis.

Duobės Nr. 3–5. Duobė Nr. 3 yra aikštelės viduryje, į V nuo dvikamienio beržo. Duobės dydis 4×1 m, gylis – iki 0,5 m. Ji užslinkusi žemėmis, apaugusi žole. Duobė Nr. 4 yra 43,5 m į ŠV nuo duobės Nr. 2, pylimo ŠV dalyje. Ji 2,5×2,0 m dydžio, iki 1,5 m gylio. kraštai eroduoja. Duobė Nr. 5 – stačiakampio formos, 2,5×1,5 m dydžio, iki 0,8 m gylio. Ji yra pylimo ŠV dalyje, ties jo viduriu, 5 m atstumu į ŠR nuo duobės Nr. 4.

Povilas TEBELŠKIS

Exploration of hill-forts in Klaipėda district, 1998

LCCH did an archaeological survey in Kalniškės (Gargždai, Anielinas) and Laistai (Švedai rampart) hill-forts. In the south-western part of Kalniškės hill-fort, the area of 24 m^2 was explored. It was established that there was a settlement, where the habitation zone of 40-95 cm was found. Also 2 hearths and 60 different finds, such as rusticated surface pottery, spindles, quern stones and a brass ring were found. The settlement is dating from the end of the 1st century to the beginning of the 2nd century.

In Laistai Hill-fort, 5 pits were cleaned, explored and filled up. While exploring these pits, it was established that they appeared during the Second World War. During the exploration no archaeological finds were found.

Dalia VAIČIŪNIENĖ

KERNAVĖS VIRŠUTINIO MIESTO TYRINĖJIMAI

1998 ir 1999 m. KAIRM atliko archeologinius tyrinėjimus naujai aptiktoje Kernavės viršutinio miesto dalyje.

Paminklas aptiktas 1998 m. pavasarį smarkiai eroduojančioje griovoje, 140 m į R nuo „Mindaugo sosto“ piliakalnio ir apie 200 m į Š nuo „Lizdeikos kalno“. Apžiūrėjus vietą nustatyta, kad pavasarį, tirpstant sniegui, vanduo išplovė nemažai XIV a. žiestosios keramikos, stambių gyvulių kaulų,